

رابطه هوش معنوی و جو عاطفی خانواده با تحمل پریشانی دانش آموزان

زهرة تهوری^۱

علی کریمی^۲

چکیده

مقدمه: پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه هوش معنوی و جو عاطفی خانواده با تحمل پریشانی دانش آموزان؛ و با روش توصیفی از نوع همبستگی انجام شد.

روش: به منظور دستیابی به اهداف پژوهش، از میان کلیه دانش آموزان مقطع متوسطه اول، با جمعیت آماری حدود ۶۰۰۰ دانش آموز، نمونه ای به حجم ۳۶۱ دانش آموز (شامل: ۲۲۵ دختر و ۱۳۶ پسر) و با روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شد. برای جمع آوری داده ها از پرسشنامه تحمل پریشانی سیمونز و گاهر (۲۰۰۵)، پرسشنامه جو عاطفی خانواده هیل برن (۱۹۶۴)، و پرسشنامه هوش معنوی کینگ (۲۰۰۸) استفاده شد. برای تحلیل داده ها از روش تحلیل رگرسیون چند متغیره و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد و با نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل صورت گرفت. **یافته ها:** در بررسی فرضیه اصلی، جو عاطفی خانواده ($P= ۰/۰۰۹$) و هوش معنوی ($P= ۰/۰۲۷$) توانایی پیش بینی تحمل پریشانی را دارند. همچنین در بررسی فرضیات فرعی، بین هوش معنوی و تحمل پریشانی دانش آموزان ($P= ۰/۰۰۲$)، $r= ۰/۱۶۳$ و بین جو عاطفی خانواده و تحمل پریشانی دانش آموزان ($P= ۰/۰۰۱$ ، $r= ۰/۱۷۹$) رابطه معنادار وجود دارد. **نتیجه گیری:** نتایج پژوهش حاضر نشانگر وجود رابطه بین هوش معنوی و تحمل پریشانی و همچنین رابطه بین جو عاطفی خانواده و تحمل پریشانی می باشد.

واژگان کلیدی: هوش معنوی، جو عاطفی خانواده، تحمل پریشانی.

۱. مقدمه

یکی از مفاهیم مهم در بهداشت و سلامت روان، تحمل پریشانی در موقعیت های گوناگون زندگی می باشد. تحمل پریشانی به عنوان ظرفیت تجربه و تحمل کردن حالات روان شناختی منفی تعریف می شود (ویلیامز^۱، تامسون^۲ و اندرز^۳، ۲۰۱۳). در حقیقت، تحمل پریشانی یک متغیر تفاوت های فردی است که به ظرفیت تجربه و مقاومت در برابر ناراحتی هیجانی اشاره می کند (کلیرینگ^۴، ارونسون^۵، اسمیتز^۶، ۲۰۰۷) و به طور فزاینده ای به عنوان یک ساختار مهم در رشد، بینشی جدید درباره شروع و ابقاء آسیب های روانی و همچنین پیشگیری و درمان به حساب می آید (ولنسکی^۷ و اتوا^۸، ۲۰۰۷؛ ولنسکی، برنستین^۹ و جانویک^{۱۰}، ۲۰۱۱). افراد با تحمل پریشانی پایین در یک تلاش غلط برای مقابله با هیجانات منفی خود درگیر بی نظمی رفتاری می شوند (کیوک^{۱۱}، تیمپانو^{۱۲}، ریکاردی^{۱۳}، مایکل^{۱۴} و اسمیت، ۲۰۱۰). و با پرداختن به برخی رفتارهای مخرب درصدد تسکین درد هیجانی خود بر می آیند. این راهبردها، خصوصا برای کسانی که تحمل پریشانی پایینی دارند، شیوه ای مناسب به شمار می رود (لازاروس^{۱۵}، ۱۹۹۱؛ به نقل از عزیز و همکاران، ۱۳۸۹). تحمل پریشانی پایین، خطر ابتلا به مصرف الکل، رفتارهای بزهکارانه و نشانه های اختلالات درونی سازی^{۱۶} را در میان فرزندان یک خانواده افزایش می دهد. امروزه با ورود وسایل و تکنولوژی های جدید به عرصه خانواده شاهد این هستیم که والدین ساعت های متمادی در کنار یکدیگر می نشینند، بدون آنکه حرفی برای گفتن داشته باشند. ما دیگر کمتر نشانه هایی از آن نوع خانواده هایی داریم که والدین و فرزندان دور هم نشسته و درباره موضوعات خانوادگی و کاری باهم گفتگو کرده و نظرات یکدیگر را راجع به موضوعات مختلف جویا شوند بر اساس اظهارات معاون سازمان بهزیستی کشور میزان تعامل در بین اعضای خانواده تنها در حدود ۳۰ دقیقه است که این می تواند آسیب زا باشد (رحیمی، ۱۳۹۰). به طور کلی خانواده نقش بسیار مهمی در رشد و سلامت روحی و روانی کودک ایفا می کند.

در این بین جو عاطفی خانواده یکی از مهمترین و موثرترین ارکان خانواده در تربیت و رشد روانی کودک است (جودی، حیدری و آل یاسین، ۱۳۹۶). جو عاطفی خانواده^{۱۷} گویای کیفیت دل بستگی، شیوه های تربیتی والدین، بیانگری خانواده و کیفیت هیجانی روابط زن و شوهر است (موریس^{۱۸} و کمپل^{۱۹} و سلیس^۱، ۲۰۰۷). و تأثیر جو عاطفی خانواده در رشد

¹ Williams

² Thompson

³ Andrews

⁴ O' Cleirigh

⁵ Ironson

⁶ Smits

⁷ Zvolensky

⁸ Ottawa

⁹ Bernstein

¹⁰ Vujanovic

¹¹ Keough

¹² Timpano

¹³ Riccardi

¹⁴ Mitchell

¹⁵ Lazarus

¹⁵ Lazarus

¹⁶ internalization disorders

¹⁷ family emotional atmosphere

¹⁸ Maurice

¹⁹ Campbell

اجتماعی فرزندان یکی از عوامل مؤثر در رفتار افراد خانواده است. محیط^۲ خانواده اولین و با دوام ترین عاملی است که در رشد شخصیت افراد تأثیر می گذارد. چنانکه می دانیم، کودک خصوصیات زیادی را از والدین خود به ارث می برد و از این راه پدر و مادر زمینه رشد و پیشرفت افراد را فراهم می کنند. نفوذ والدین در بچه ها تنها محدود به جنبه های ارثی نیست (شریعتمداری، ۱۳۸۱). تحقیقات نشان داده است تجارب خانوادگی تأثیر عمده ای بر تکامل فرد در طول دوره نوجوانی و بعد از آن دارد و ارتباطات خانوادگی سایر جنبه های زندگی نوجوان مانند هوش معنوی و تحمل پریشانی را تحت تأثیر خود قرار می دهد.

هوش معنوی شامل هدایت و معرفت درونی^۳، حفظ تعادل فکری، آرامش درونی و بیرونی و عملکردی همراه با بصیرت و ملامت و مهربانی می باشد و توانایی به دست آوردن قدرتی که ما را برای رسیدن به رویاهای مان یاری می دهد (عبدالله زاده، باقربور، بوژمهرانی و لطفی، ۱۳۸۸). هوش معنوی از روابط فیزیکی و شناختی فرد با محیط پیرامون خود فراتر رفته و وارد حیطه شهودی^۴ و متعالی دیدگاه فرد به زندگی می گردد (غباری بناب، ۱۳۸۶). پژوهش های اخیر (آمرام^۵ و درایر^۶، ۲۰۰۸) نشان داده است زیر بنای زیستی برای توانایی همدلی کردن با دیگران، مولفه ای است که در هوش معنوی وجود دارد. سانتوس^۷ (۲۰۰۶) معتقد است هوش معنوی در مورد ارتباط با آفریننده جهان است. وی این هوش را توانایی شناخت اصول زندگی (قوانین طبیعی و معنوی) و بنا نهادن زندگی بر اساس این قوانین تعریف کرده است. هوش معنوی نوعی هوش غایی^۸ است که مسائل معنایی و ارزشی را به ما نشان داده و مسائل مرتبط با آن را برای ما حل می کند. هوشی است که اعمال و رفتار ما را در گستره های وسیع از نظر بافت معنایی جای می دهد (مارشال^۹ و زوهر^{۱۰}، ۲۰۰۰). افراد دارای هوش معنوی، دارای احساسی چون کنترل از طرف قادر متعال، احساس رهایی از حالت مالیخولیایی^{۱۱} و حالت هایی چون از دست دادن نگرانی و به دست آوردن احساس هماهنگی با جهان، ادراک حقایق و این که جهان اغلب در معرض تغییرهای عینی است، یعنی احساس پاکی و تازگی یا طراوات و زیبایی و بالاخره احساس لذت و شادمانی عمیق است (عبدالله زاده و همکاران، ۱۳۸۸).

در جمع بندی مطالب فوق می توان گفت خانواده، مهم ترین نهاد تربیتی کودک و نخستین پرورشگاه وی محسوب می شود و در این ارتباط، سبک تربیتی خانوادگی و جو عاطفی حاکم بر خانواده و همچنین هوش معنوی فرزندان از عوامل تأثیرگذار در تحمل پریشانی آنها می باشد (آرتور^{۱۲} و پوپادیک^{۱۳}، ۲۰۱۰؛ هیپدر^{۱۴} و فو، ۲۰۱۰). اگر فرزندان یک خانواده در جوی رشد نمایند که توانایی حل مشکلات و مسائل مربوط به زندگی را دارا باشند و از این طریق بتوانند معنا و مسیر زندگی صحیح را شناخته و درک متعادل تری از مادیات و اعتقاد به بهتر شدن دنیا داشته باشند، در مواجهه با موقعیت

¹ Silicea

² environment

³ inner knowledge

⁴ intuitive

⁵ Amram

⁶ Dryer

⁷ Santos

⁸ ultimate

⁹ Marshall

¹⁰ Zohar

¹¹ melancholy

¹² Arthur

¹³ Poppedic

¹⁴ Hippder

های منفی، دچار پریشانی رفتاری نخواهند شد و راهبردهای مقابله ای مناسب را برای خلاصی از هیجانات منفی بکار خواهند گرفت (لازاروس، ۱۹۹۱؛ به نقل از عزیزی و همکاران، ۱۳۸۹). لذا با توجه به اهمیت موضوع تحمل پریشانی و پژوهش های انجام شده درباره عوامل مؤثر و مرتبط با رشد و پرورش هوش معنوی و جو عاطفی خانواده، این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سوال است که آیا هوش معنوی و جو عاطفی خانواده توانایی پیش بینی تحمل پریشانی دانش آموزان را دارند یا خیر.

۲. روش پژوهش

روش پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی است که در آن ارتباط هوش معنوی و جو عاطفی خانواده به عنوان متغیرهای پیش‌بین، با تحمل پریشانی دانش آموزان، به عنوان متغیر ملاک، مورد بررسی قرار گرفت. **آزمودنی ها:** جامعه آماری در این پژوهش، کلیه دانش آموزان مقطع متوسطه اول شهر سبزوار بودند؛ که در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ مشغول به تحصیل بوده و به طور تقریبی ۱۰۰۰۰ نفر را شامل می شدند. از این میان تعداد ۳۶۱ نفر (۲۲۵ دختر و ۱۳۶ پسر) به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند و به پرسش‌نامه‌های مربوط پاسخ دادند.

ابزار

۱- پرسشنامه تحمل پریشانی سیمونز و گاهر: پرسشنامه تحمل پریشانی سیمونز و گاهر، یک شاخص خودسنجی تحمل پریشانی هیجانی است که توسط سیمونز و گاهر در سال ۲۰۰۵ ساخته شد. این پرسشنامه دارای ۱۵ ماده و چهار خرده مقیاس به شرح زیر است: تحمل: تحمل پریشانی هیجانی، جذب: جذب شدن بوسیله هیجانات منفی، ارزیابی: برآورد ذهنی پریشانی و تنظیم: تنظیم تلاش‌ها برای تسکین پریشانی (سیمونز و گاهر، ۲۰۰۵). بصورت، ۱. کاملاً موافق ۲. اندکی موافق ۳. نه موافق و نه مخالف ۴. اندکی مخالف ۵. کاملاً مخالف، نمره گذاری می شوند. که هر یک از این گزینه‌ها به ترتیب ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ امتیاز دارند. عبارت ۶ پرسشنامه بصورت معکوس، نمره گذاری می شود. نمرات بالا در این مقیاس نشانگر تحمل پریشانی بالاست. برای بدست آوردن تحمل پریشانی کلی نمره تمام سؤالات با هم جمع می شوند و برای بدست آوردن نمره هر یک از ابعاد، نمره سؤالات هر بعد، با هم جمع می شوند. سیمونز و گاهر (۲۰۰۵)، ضرایب آلفا برای این مقیاس را به ترتیب ۰/۷۲، ۰/۸۲ و ۰/۷۰ و برای کل مقیاس ۰/۸۲، را گزارش کرده اند، آنها همچنین گزارش کرده اند که این پرسشنامه دارای روایی ملاکی و همگرایی اولیه خوبی است. علوی (۱۳۸۸)، در پایان نامه اش از این ابزار بهره گرفته است. وی آن را بر روی ۴۸ نفر از دانشجویان دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد (۳۱ زن و ۱۷ مرد) اجرا و گزارش کرده است که کل مقیاس دارای پایایی همسانی درونی بالا (۰/۱۷-a) و خرده مقیاس‌ها دارای پایایی متوسطی (برای تحمل ۰/۵۴، جذب ۰/۴۲، ارزیابی ۰/۵۶ و تنظیم ۰/۵۸) هستند.

۲- پرسشنامه جو عاطفی خانواده هیل برن: پرسشنامه جو عاطفی خانواده برای اولین بار توسط هیل برن در سال ۱۹۶۴، برای سنجش روابط مادر با فرزند، طرح شد. و دارای ۱۶ سوال بوده که هدف آن ارزیابی جو عاطفی خانواده (رابطه پدر - فرزندی و رابطه مادر - فرزندی) می باشد. دارای ۸ بعد (محبت، نوازش، تأیید کردن، تجربه‌های مشترک، هدیه دادن، تشویق کردن، اعتماد و احساس امنیت) است. روش اجرا و نمره گذاری پرسشنامه جو عاطفی خانواده هیل برن، بر اساس طیف پنج گزینه ای لیکرت بوده که بصورت، ۱. خیلی کم ۲. کم ۳. در حد متوسط ۴. زیاد ۵. خیلی زیاد، نمره گذاری می شوند. که هر یک از این گزینه‌ها به ترتیب ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ امتیاز دارند. هر دو سوال، یکی از خرده مولفه‌های جو عاطفی را اندازه گیری می کنند. سؤالات زوج، رابطه پدر - فرزندی و سؤالات فرد، رابطه مادر - فرزندی را اندازه گیری

می کنند. جمع کل نمره پدر - فرزندی، ۴۰ و مادر - فرزندی نیز ۴۰ است. برای بدست آوردن امتیاز مربوط به هر بعد، مجموع امتیازات مربوط به تک تک سؤالات را با هم محاسبه می کنیم. نمرات کلی بالاتر، نشان دهنده جو عاطفی بالاتر و بهتر در خانواده فرد پاسخ دهنده خواهد بود و بر عکس روایی و پایایی خارجی. موسوی شوشتری (۱۳۷۷)، برای تعیین روایی محتوایی، این پرسشنامه را به ۵ نفر از متخصصان داد، سپس نظرات آنها جمع آوری گردید و سؤالاتی که مورد تأیید متخصصان بود و روی آنها توافق داشتند، نگهداری شد (به نقل از ناهیدی، ۱۳۹۰). جمشیدی (۱۳۷۹)، ضریب پایایی آزمون جو عاطفی خانواده را از طریق آلفای کرونباخ و باز آزمایشی محاسبه کرد که به ترتیب ۰/۸۷ و ۰/۸۳ هستند (به نقل از ناهیدی، ۱۳۹۰).

۳- پرسشنامه هوش معنوی کینگ (۲۰۰۸): پرسشنامه هوش معنوی کینگ در سال ۲۰۰۸ توسط کینگ، طراحی و ساخته شده است. این پرسشنامه دارای ۲۴ گویه است و چهار زیر مقیاس دارد: تفکر وجودی انتقادی، تولید معنای شخصی، آگاهی متعالی و بسط حالت هشیاری. هر چه فرد نمره بالاتری در این پرسشنامه بگیرد، دارای هوش معنوی بالاتری است. طیف نمره دهی پرسشنامه هوش معنوی کینگ بر اساس لیکرت پنج گزینه ای بوده که بصورت، ۱. کاملاً نادرست ۲. نادرست ۳. تا حدودی درست ۴. بسیار درست ۵. کاملاً درست، نمره گذاری می شوند. که هر یک از این گزینه ها به ترتیب ۰ و ۱ و ۲ و ۳ و ۴ امتیاز دارند. البته این شیوه نمره گذاری در مورد سوال ۶، معکوس می باشد. زیر مقیاس های این پرسشنامه به صورت زیر محاسبه می شوند:

- تفکر وجودی انتقادی: این زیر مقیاس دارای ۷ سؤال است و نمره کل آن بین ۰ تا ۲۸ است.

- تولید معنای شخصی: این زیر مقیاس دارای ۵ سؤال است و نمره کل آن بین ۰ تا ۲۰ است.

- آگاهی متعالی: این زیر مقیاس دارای ۷ سؤال است و نمره کل آن بین ۰ تا ۲۸ است.

- بسط حالت هشیاری: این زیر مقیاس دارای ۵ سؤال است و نمره کل آن بین ۰ تا ۲۰ است.

برای بدست آوردن امتیاز مربوط به هر بعد، مجموع امتیازات مربوط به تک تک سؤالات آن بعد را باید با هم محاسبه کرد. در پژوهش رقیب، سیادت، حکیمی نیا و احمدی (۱۳۸۹)، پایایی این مقیاس با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸، برآورد شد. روایی صوری و محتوایی توسط متخصصان روانشناسی مورد تأیید قرار گرفت. برای برآورد روایی همگرایی، از پرسشنامه تجربه معنی غباری بناب، بطور همزمان استفاده شده که ضرایب همبستگی این دو پرسشنامه ۰/۶۶، بدست آمده است. برای محاسبه روایی سازه مقیاس از تحلیل عامل اکتشافی و تحلیل عامل تأیید مرتبه اول استفاده شد. نتیجه بدست آمده نشان داد که این مقیاس ابزاری پایا برای سنجش هوش معنوی است و با توجه به روایی و پایایی مناسب آن را می توان در محیط های آموزشی و پژوهشی استفاده نمود.

۳. یافته ها

در این پژوهش، از شاخص های آمار توصیفی (میانگین، میانه و نما و انحراف استاندارد) برای توصیف اطلاعات و از شاخص های آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون چندمتغیره و آزمون KS جهت بررسی نرمال بودن داده ها) برای تحلیل داده ها استفاده شد که در ادامه جداول مربوط به هر کدام ارائه می گردد.

جدول ۱. ویژگی های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرهای تحقیق	فراوانی	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
جو عاطفی خانواده	۳۶۱	۱۹	۸۰	۵۴/۷۵	۱۲/۸۹
تحمل پریشانی	۳۶۱	۱۶	۷۱	۴۱/۴۸	۹/۴۵
هوش معنوی	۳۶۱	۶	۸۹	۵۶/۴۱	۱/۲۸

در جدول ۱ شاخص های آمار توصیفی در خصوص متغیرهای پژوهش معرف آن است که میانگین نمرات جو عاطفی خانواده دانش آموزان ۵۴/۷۵ و انحراف معیار آن ۱۲/۸۹، میانگین نمرات تحمل پریشانی دانش آموزان ۴۱/۴۸ و انحراف معیار آن ۹/۴۵ و میانگین نمرات هوش معنوی دانش آموزان ۵۶/۴۱ و انحراف معیار آن ۱/۲۸ می باشد. برای بررسی نرمال بودن داده ها، از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده می شود. هنگام بررسی نرمال بودن داده ها فرض صفر مبتنی بر این که توزیع داده ها نرمال است را در سطح خطای ۰/۰۵ آزمون می کنیم. بنابراین اگر آماره آزمون بزرگتر مساوی ۰/۰۵ به دست آید، در این صورت توزیع داده ها نرمال خواهد بود (حبیبی، ۱۳۸۶).

جدول ۲. آزمون نرمال بودن داده ها

هوش معنوی	جو عاطفی خانواده	تحمل پریشانی	نمره آزمون کولموگروف-اسمیرنوف
۱/۵۱	۱/۳۵	۱/۴۵	
۰/۱۲	۰/۱۶	۰/۱۲	سطح معناداری آزمون

نتایج تحلیل خروجی فوق نشان می دهد که مقادیر سطح معناداری در آزمون های فوق الذکر بزرگتر از ۰/۰۵ می باشد. فرضیه صفر در این آزمون پیروی داده ها از توزیع نرمال است. با توجه به مقدار P و عدم رد فرضیه صفر، توزیع داده ها منطبق بر توزیع نرمال قلمداد می گردد.

تحلیل فرضیات

بررسی فرضیه اصلی: هوش معنوی و جو عاطفی خانواده، توانایی پیش بینی تحمل پریشانی را دارند.

جدول ۳. ضریب همبستگی، ضریب تعیین، ضریب تعدیل شده بین متغیرهای پیش بین و ملاک

خلاصه مدل				
مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	میانگین مربع R	خطای تخمین زده شده
۱	۰/۲۱۲	۰/۰۴۵	۰/۰۴۰	۹/۲۶۵

طبق جدول ۳ مقدار میانگین مربع R برابر است با ۰/۰۴۰، یعنی مدل مورد استفاده ۰/۰۴۰ تغییر در نمرات تحمل پریشانی را به حساب آورده است.

جدول ۴. تحلیل واریانس یک متغیره

تحلیل واریانس یک متغیره					
مدل	مجموع مربعات	df	میانگین مربع	F	سطح معناداری
۱	رگرسیون	۲	۷۲۶/۰۹۶	۸/۴۵۸	۰/۰۰۰۱
	باقی مانده	۳۵۸	۸۵/۸۴۹		
	جمع	۳۶۰			

جدول ۴ نشان می دهد که آیا مدل رگرسیون می تواند به طور معناداری (و مناسبی) تغییرات متغیر وابسته را پیش بینی کند. برای بررسی معناداری به ستون آخر جدول (sig یا سطح معناداری) نگاه می کنیم. این ستون معناداری آماری مدل رگرسیون را نشان می دهد که چنانچه میزان به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ باشد نتیجه می گیریم که مدل به کار رفته، پیش بینی کننده خوبی برای متغیر وابسته (تحمل پریشانی) است. میزان معناداری (P= ۰/۰۰۰۱) در این جا کمتر از میزان ۰/۰۵ است که بیانگر این است که مدل رگرسیونی معنادار می باشد.

جدول ۵. ضرایب رگرسیون پیش بینی متغیر تحمل پریشانی با اثر متغیرهای جو عاطفی خانواده و هوش معنوی

ضرایب					
سطح معنی داری	t	ضریب استاندارد	ضرایب غیرمتعارف		مدل
		بتا	خطای معیار	B	
۰/۰۰۰۱	۱۱/۵۱۱		۲/۶۶۹	۳۰/۷۲۵	ضریب ثابت
۰/۰۲۷	۲/۲۱۵	۰/۱۲۰	۰/۰۴۰	۰/۰۸۹	هوش معنوی
۰/۰۰۹	۲/۶۲۸	۰/۱۴۲	۰/۰۴۰	۰/۱۰۵	جو عاطفی خانواده

برای تحلیل ضرایب رگرسیون، متغیرها به طور همزمان وارد مدل شده اند. طبق جدول ۵ نتایج نشان می دهد که هم هوش معنوی و هم جو عاطفی خانواده قدرت پیش بینی تحمل پریشانی را دارند. ضرایب بتا نشان می دهد که به ازای افزایش یک واحد هوش معنوی، به میزان ۰/۱۲۰ واحد به تحمل پریشانی افراد پاسخگو افزوده می شود که این میزان از لحاظ آماری معنادار می باشد (P= ۰/۰۲۷) و به ازای افزایش یک واحد جو عاطفی خانواده، به مقدار ۰/۱۴۲ واحد به تحمل پریشانی افراد پاسخگو افزوده می شود که این میزان از لحاظ آماری معنادار می باشد (P= ۰/۰۰۹).

فرضیه های فرعی

فرضیه اول: بین هوش معنوی و تحمل پریشانی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد.

جدول ۶. ضریب همبستگی پیرسون رابطه متغیر های هوش معنوی و تحمل پریشانی

متغیر ملاک		متغیر پیش بین و گویه های آن	
تحمل پریشانی			
سطح معناداری	ضریب همبستگی		
.۰/۰۰۲**	.۰/۱۶۳	هوش معنوی	متغیر پیش بین
.۰/۰۰۰۱**	.۰/۲۰۸	تفکر وجودی انتقادی	گویه ها
.۰/۰۰۱**	.۰/۱۸۲	تولید معنای شخصی	
.۰/۳۴۱	.۰/۰۵۰	آگاهی متعالی	
.۰/۱۶۹	.۰/۰۷۳	بسط حالت هشیاری	

* $P < .05$ ، ** $P < .01$

طبق جدول ۶، مشخص گردید ضریب همبستگی بین هوش معنوی و تحمل پریشانی دانش آموزان (۰/۱۶۳) با توجه به اینکه سطح معنی داری (۰/۰۰۲) کمتر از ۰/۰۵ است، با اطمینان ۹۹٪ معنی دار است $P = .002$ و $N = 361$ و $r = .163$. به عبارت دیگر با افزایش هوش معنوی، میزان تحمل پریشانی دانش آموزان افزایش و بالعکس با کاهش هوش معنوی، میزان تحمل پریشانی دانش آموزان کاهش می یابد. مقدار ضریب تعیین (ضریب همبستگی به توان ۲) نشان می دهد که ۰/۰۲۶ درصد واریانس در داده های تحمل پریشانی می تواند به هوش معنوی نسبت داده شود.

فرضیه دوم: بین جو عاطفی خانواده و تحمل پریشانی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد.

جدول ۷. ضریب همبستگی پیرسون رابطه متغیرهای جو عاطفی خانواده و تحمل پریشانی

متغیر ملاک		متغیر پیش بین و گویه های آن	
تحمل پریشانی			
سطح معناداری	ضریب همبستگی		
.۰/۰۰۱**	.۰/۱۷۹	جو عاطفی خانواده	متغیر پیش بین
.۰/۰۰۸**	.۰/۱۳۸	محبت	گویه ها
.۰/۳۸۴	.۰/۰۴۶	نوازش	
.۰/۰۰۰۱**	.۰/۲۳۴	تأیید کردن	
.۰/۰۰۳**	.۰/۱۵۴	تجربه های مشترک	

۰/۱۲۰	۰/۰۸۲	هدیه دادن
۰/۰۳۴*	۰/۱۱۲	تشویق کردن
۰/۰۰۰۱**	۰/۱۹۳	اعتماد
۰/۰۱۱*	۰/۱۳۳	احساس امنیت
۰/۰۰۱**	۰/۱۶۸	رابطه پدر- فرزندی
۰/۰۰۴**	۰/۱۵۲	رابطه مادر- فرزندی

* $P < 0.05$ ، ** $P < 0.01$

طبق جدول شماره ۷ مشخص گردید ضریب همبستگی بین جو عاطفی خانواده و تحمل پریشانی (۰/۱۷۹) با توجه به اینکه سطح معنی داری (۰/۰۰۱) کمتر از ۰/۰۵ است، با اطمینان ۹۹٪ معنی دار است ($P = 0.001$ و $N = 361$ و $t = 0.179$). به عبارت دیگر با افزایش جو عاطفی خانواده، میزان تحمل پریشانی دانش آموزان افزایش و بالعکس با کاهش جو عاطفی خانواده، میزان تحمل پریشانی دانش آموزان کاهش می یابد. ضریب تعیین نشان می دهد که، ۰/۰۳۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته، به تغییرات متغیر مستقل، نسبت داده می شود.

۴. بحث و نتیجه گیری

فرضیه اصلی: هوش معنوی و جو عاطفی خانواده، توانایی پیش بینی تحمل پریشانی را دارند.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که هوش معنوی و جو عاطفی خانواده، توانایی پیش بینی تحمل پریشانی در دانش آموزان را دارند. در نتیجه این فرضیه مورد تأیید است. به این معنی که با افزایش هوش معنوی و جو عاطفی خانواده، تحمل پریشانی هم افزایش پیدا می کند. جهت تبیین و روشن شدن بیشتر نتایج به دست آمده از این فرضیه، اسمیت (۲۰۰۵) تأیید می کند که هوش معنوی لازمه سازگاری بهتر با محیط است و افرادی که از هوش معنوی بالاتری برخوردار هستند، تحمل آنها در مقابل فشارهای زندگی بیشتر بوده و توانایی افزون تری در جهت سازگاری با محیط از خود بروز می دهند. نازل (۲۰۰۴) نیز بیان می کند که تجارب معنوی از طریق ایجاد انعطاف پذیری عاطفی، به سلامت روانی و بهزیستی فرد کمک می کند. در تحقیقات گسترده ای که سایر پژوهشگران در زمینه های مشابه انجام داده اند نیز نتایج مشابهی به دست آمده است از جمله اینکه؛ با افزایش ابعاد معنوی در افراد سالمند، فرایند التیام و بهبود مشکلات جسمی و روانشناختی در این افراد افزایش می یابد (پوچالسکی و همکاران، ۲۰۱۴؛ به نقل از سواری و همکاران، ۱۳۹۶ الف). یعنی به هر میزان ابعاد معنوی فرد رشد کند توان تحمل پریشانی و کنترل بیماری افزایش می یابد. بنابراین در این مورد ارتباط معنویت و تحمل پریشانی قابلیت پیش بینی دارد. کاراداماس (۲۰۱۰) نشان داد که بین مذهبی بودن و سلامتی رابطه مثبت وجود دارد. یعنی مذهبی بودن و معنویت می تواند پیش بینی کننده سلامتی و توانایی تحمل پریشانی باشد. در بررسی دیگری، معنویت موجب کاهش اضطراب، افسردگی و پریشانی زنان مبتلا به سرطان پستان شده است (لطفی، مفید و سرافراز مهر، ۱۳۹۲). در اینجا نیز معنویت بیانگر پیش بینی کنندگی نسبت افزایش تحمل پریشانی و کاهش اضطراب است که نشانگر عکس موضوع نیز هست یعنی به هر میزان معنویت پایین باشد احتمالاً میزان سلامتی و تحمل پریشانی

پایین تر است. یونگ می^۱ و سیدلتز^۲ (۲۰۰۲) نیز دریافتند در مقابل استرس ها، معنویت به عنوان میانجی در سازگاری هیجانی و جسمی در موقعیت های گوناگون عمل می کند. در مطالعه امین الرعایا و همکاران (۱۳۹۵) نتایج نشان دادند بین تحمل پریشانی هیجانی زنان مطلقه با مؤلفه ارتباطی حل تعارض رابطه منفی معناداری وجود دارد و بین تحمل پریشانی هیجانی زنان مطلقه با مؤلفه ارتباطی دیگر رابطه ای معنادار به لحاظ آماری دیده نمی شود. همچنین، نمره های زنان مطلقه به گونه ای معنادار کم تر از زنان غیر مطلقه می باشد. به این معنا که زنان غیر مطلقه از نظر ابعاد الگوهای ارتباطی و تحمل پریشانی وضعیت بهتری را برای خود گزارش کردند و رضایت خاطر بیش تری داشتند و زنان مطلقه نسبت به زنان غیر مطلقه، الگوهای ارتباطی آشفته تری داشتند و از نظر تحمل پریشانی در سطح پایین تری بودند. و این به معنای امکان پیش بینی پذیری نسبت کیفیت الگوی ارتباطی و روابط خانوادگی مناسب با میزان رضایت مندی و تحمل پریشانی زنان می باشد. یعنی هر قدر کیفیت روابط خانوادگی بهتر باشد میزان تحمل پریشانی بیشتر است و به عکس آن. همینطور در نتایج تحقیقات کلیشادی و یزد خواستی (۱۳۹۵)، صدیقی و همکاران (۱۳۹۳) کاوان و همکاران (۱۹۹۴) این موضوع گزارش شده است و همسو با نتایج این فرضیه است.

فرضیه های فرعی

فرضیه اول: بین هوش معنوی و تحمل پریشانی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که بین هوش معنوی و تحمل پریشانی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد. در نتیجه این فرضیه تایید شد. به این معنی که با افزایش هوش معنوی، تحمل پریشانی هم افزایش پیدا می کند. در تبیین این یافته می توان گفت افراد مزبور فرایندی را پشت سر می گذارند که یکی از محورهای اصلی آن شناخت درست از خداوند و داشتن هدف و معنا در زندگی است. داشتن هدف و معنا در زندگی مقدمه ای بر تحمل پریشانی و سازگاری با مشکلات است. مک شری و همکاران (۲۰۰۲) تایید می کنند که هوش معنوی زیر بنای باورهای فرد است که بر عملکرد وی اثر می گذارد، به گونه ای که شکل واقعی زندگی را قالب بندی می کند. هوش معنوی باعث افزایش قدرت انعطاف پذیری انسان شده؛ به طوری که افراد در برابر مشکلات و سختی های زندگی، بردباری و صبوری بیشتری دارند. در همین راستا صدیقی ارفعی و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهشی به این نتایج دست یافتند که بین هوش معنوی و میزان تاب آوری دانشجویان، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و در کل هوش معنوی می تواند نقش موثری در میزان تاب آوری افراد داشته باشد. میلیمان^۳، کزاپلوسکی^۴ و فرگیوسون^۵ (۲۰۰۳) و خزایی (۱۳۹۰) نیز به این نتیجه رسیدند که بین گزینه های تحمل فشار روانی با هوش معنوی، رابطه ای مستقیم و معنادار وجود دارد. همچنین نتایج به دست آمده از این فرضیه با نتایج تحقیقات پور نسایی و همکاران (۱۳۹۲)، اسمیت (۲۰۰۵) و سواری و همکاران (۱۳۹۶) همسو می باشد.

فرضیه دوم: بین جو عاطفی خانواده و تحمل پریشانی دانش آموزان رابطه معنادار وجود دارد.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که بین جو عاطفی خانواده و تحمل پریشانی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد. در نتیجه این فرضیه تایید شد. به این معنی که با افزایش جو عاطفی خانواده، تحمل پریشانی هم افزایش پیدا می کند. در

¹ Jung Mei

² Sidletz

³ Milliam

⁴ Kzapluski

⁵ Ferguson

تیبین این یافته مشخص است که خانواده از طریق فراهم کردن تجربیات مثبت، افزایش سازگاری با شرایط تنش زا و ابراز همدلی و همدردی می تواند سبب افزایش تحمل پریشانی در افراد گردد (بخشی بجد، حسنی بجد و نیک منش، ۱۳۹۰). همچنین جو عاطفی خانواده و الگوهای ارتباطی میان فردی در بسیاری از تحقیقات نقش پر رنگی را در نتایج به دست آورده و نشان داده در بسیاری از رفتارهای فرزندان و اعضای خانواده موثر است. و همانطور که پارک و بوریل (۱۹۹۸) بر این باورند که وجود ارتباطات صمیمی و راضی کننده، پیش بینی کننده سلامت جسمانی و روانی در سراسر گستره رشد افراد است. در ادامه تبیین فرضیه فرعی دوم می توان چنین بیان نمود که به طور کلی خانواده نقش بسیار مهمی در رشد و سلامت روحی و روانی کودک ایفا می کند، در این بین جو عاطفی خانواده یکی از مهمترین و موثرترین ارکان خانواده در تربیت و رشد روانی کودک است. عدم توجه والدین به سالم سازی محیط روانی و عاطفی کودکان و نوجوانان و فقدان روابط مناسب در بیشتر موارد آنان را با کمبودهای عاطفی و انگیزشی، و مشکلاتی از جمله اعتیاد به فضای مجازی روبرو می سازد. نوجوانان سالم در مقایسه با نوجوانان دارای اعتیاد به فضای مجازی از محبت، نوازش، تأیید کردن، تجربه مشترک، هدیه دادن، تشویق کردن، اعتماد، و احساس امنیت بیشتری برخوردارند. والدین می توانند با بکارگیری و فراهم آوردن محیطی غنی از محبت و عواطف، سلامت روانی حال و آینده کودکان خود را تضمین نموده و از بروز بسیاری از مشکلات از جمله اعتیاد به فضای مجازی در فرزند خود پیشگیری به عمل آورند. (جودی و همکاران، ۱۳۹۶). در تبیین این مطلب می توان گفت که همانگونه که نتایج پژوهش های مختلف نشان می دهند، افرادی که جو عاطفی خانواده و الگوهای ارتباطی میان فردی سالم تری دارند افرادی هستند که تحمل پریشانی آنها بالاست و بهتر می توانند با اضطراب ناشی از استرس ادراک شده کنار بیایند. همچنین، به احتمال زیاد از هیجانات مثبت برای رو به رو شدن با تجارب سخت استفاده می کنند (بخشی بجد و همکاران، ۱۳۹۰). در همین راستا نتایج به دست آمده از این فرضیه با نتایج تحقیقات امین الرعايا و همکاران (۱۳۹۵)، کلیشادی و یزد خواستی (۱۳۹۵)، جنیفر و پاترسون (۲۰۰۹) و فوگل و گریچ (۲۰۰۴) همسو می باشد.

نتایج پژوهش حاضر نشانگر وجود رابطه بین هوش معنوی و تحمل پریشانی و همچنین رابطه بین جو عاطفی خانواده و تحمل پریشانی بود. در زمینه رابطه هوش معنوی و تحمل پریشانی، مشاهده شده است افرادی که از هوش معنوی خوبی برخوردار هستند، بهتر می توانند به تجزیه و تحلیل مسائل اساسی در زندگی و حل مشکلات پردازند و به فعالیت های خود، معنا و ارزش دهند. و اعتبار رفتارهای خود را بررسی کرده، آگاهانه در مورد عملکرد شان تصمیم گیری کنند. عبارتی افراد زمانی از هوش معنوی استفاده می کنند که بخواهند از ظرفیت ها و منابع معنوی برای تصمیم گیری های مهم بهره برداری کنند. افراد دارای هوش معنوی در مشکلات و مسائل قادر به یافتن راه حل مناسب می باشند و میزان تحمل پریشانی بیشتری از خود نشان می دهند. همچنین یافته های پژوهش حاضر نشان دهنده این واقعیت است که روابط عاطفی و حمایت والدین از فرزندان نقش مهمی در سازگاری، تعادل و عزت نفس آنها دارد.

از جمله محدودیت های این پژوهش می توان به تعداد زیاد سؤالات پرسشنامه ها اشاره کرد که به طولانی شدن زمان اجرای آن انجامید که به نظر می رسد بر مقدار دقت پاسخ های شرکت کنندگان بی تاثیر نبوده است. همچنین در این پژوهش به دانش آموزان مقطع متوسطه اول شهر سبزوار اکتفا شده است، بنابراین با توجه به تفاوت های فرهنگی، تحصیلی و اجتماعی در سطح جامعه، بهتر است در تعمیم نتایج از نمونه به جامعه، احتیاط شود. در همین راستا، پیشنهاد می شود الزامات و موانع روش های افزایش تحمل پریشانی در فرزندان و در محیط خانواده توسط سایر محققان بررسی

گردد. و نیز پیشنهاد می‌گردد در راستای ارتقای سطح هوش معنوی و بهبود جو عاطفی خانواده، که در نهایت به بالا رفتن سطح تحمل پریشانی نوجوانان می‌انجامد، آموزش‌های لازم به خانواده‌ها و معلمان ارائه گردد.

تشکر و قدردانی

از تمامی اساتید و همکاران بخصوص دانش آموزانی که ما را در اجرای این مطالعه یاری کردند کمال تشکر را داریم.

منابع

- 1- **Judi Z, Heydari H, Al yasin A. (2017).** Predicting cyberspace addiction based on parenting styles, family emotional atmosphere, social anxiety in students.2017; 2(8): 17-27. [Persian].
- 2- **Rahimi M. (2001).** Social factors affecting the generation gap, A case study of Khalkhal city. Master Thesis in Sociology. Azad University Central Tehran Branch.2001.[Persian].
- 3- **Savari K, Safarzadeh S, Dashtibozorgi Z. (2016).** The effectiveness of Islamic spiritual therapy on loneliness and death anxiety in the elderly. Journal of Aging Psychology. 2016; 2(3): 177-186. [Persian].
- 4- **Abdolazadeh H, Bagherpoor M, Bojmehrani S, Lotfi M. (2009).** Spiritual Intelligence. Tehran. Psychometric Publishing.2009.[Persian].
- 5- **Savari k, Safarzadeh S, Dashtibozorgi Z. (2017).** Comparison of anxiety tolerance, coping styles, spiritual intelligence and happiness among male and female elderly in Ahvaz City.Journal of Aging Psychology.2017.2(4):237-248.[Persian].
- 6- **Shariatmadari A. (2002).** Principles and philosophy of education. Tehran. Amirkabir Publications.2002.[Persian].
- 7- **Azizi A, Mirzai A, Shams J. (2010).** The relationship between anxiety tolerance, emotion regulation and students' dependence on smoking. Journal of Wise Research.2010;13(1): 11-18.[Persian].
- 8- **Ghobaribonab B. (2007).** Spiritual Intelligence. Journal of Modern Religious Thought.2007;3(10):125-147.[Persian].
- 9- **Amram Y, Dryer Ch. (2008).** "The Integrated Spiritual Intelligence Scale (ISIS): Development and Preliminary Validation.116th Annual Conference of the American Psychological Association. Boston. U.S.2008;14-17.
- 10- **Arthur N, Popadiuk N. (2010).** "A cultural formulation approach to career counseling with international students. Journal of Career Development.2010;37(1):423-440.
- 11- **Keough ME, Riccardi CJ, Timpano KR, Mitchell MA, & Schmidt NB. (2010).** Anxiety symptomatology: The association with distress tolerance and anxiety sensitivity. Behavior Therapy.2010;41(4),567-574.
- 12- **King DB. (2008).** Rethinking claims of spiritual intelligence: A definition, model & measure. Unpublished master's thesis. Trent University.
- 13- **Mcherry W, Draper P, & Kendrick D. (2002).** "The construct validity of a rating scale designed to assess spirituality and spiritual care: International Journal of Nursing Studies.2002;39(7):723-734.
- 14- **Morris EA, Brook PR, & May JL. (2007).** "The relationship between achievement goal orientation and coping style: Traditional vs. nontraditional college students. College Student Journal.2007;37:3-8.
- 15- **Nasel D. (2004).** Spiritual orientation in relation to spiritual intelligence: A consideration of, traditional christianity and new age individualistic spirituality.[Doctorate Thesis]. Australia: The University of South Australia.
- 16- **O' Cleirigh, C, Ironson, G, & Smits JA. (2007).** "Does distress tolerance moderate the impact of major life events on psychosocial variables and behaviors important in the management of HIV?: Behavior therapy.2007;38(3),314-323.
- 17- **Park RD, & Buriel R. (1998).** "Socialization in the family: : Ethnic and ecological Perspectives. Hand book of child psychology.1998;3:463-552.

- 18- Santos ES. (2006).** Spiritual intelligence:What is spiritual intelligence? How it benefits a person? www. Skopun. Files.Wordpress.2006.
- 19-Simons JS,& Gaher, RM. (2005).** The distress tolerance scal: Development & Validation pf a self report measure. Motivation & emotion. 2005;20(9):83-102.
- 20-Smith M. (2005).** Spiritual quotient questionnaire (SQQ): www. My skills profile.Com.2005
- 21-Smith S. (2005).** "Smith Exploring the interaction of emotional Intelligence and spirituality: Traumatology.2005; 10 (4): 231-243.
- 22- Williams AD, Thompson J, & Andrews G. (2013).** "The impact of psychological distress tolerance in the treatment of depression: Behaviour Research andTherapy.2013;51(8):469-475.

The relationship between spiritual intelligence and family atmosphere with distress tolerance among students

Z tahavori
A karimi

Abstract

Introduction: The purpose of this study was to investigate the relationship between spiritual intelligence and emotional atmosphere of the family with distress tolerance of students, and a descriptive correlational method was used. In order to achieve the research goals, among middle school students in sabzevar city, with a population of approximately 6,000 students, a sample of 361 students (including 225 female and 136 male) And were selected by multistage cluster sampling. Data were collected by Simmons and Gaher Distress Tolerance Questionnaire (2005), Hill Burn Family Affective Affair Questionnaire (1964), and King's Spiritual Intelligence Questionnaire (2008). For data analysis, multivariate regression analysis and Pearson correlation coefficient were used. And analyzed with SPSS software. In studying the main hypothesis, family emotional atmosphere ($P = .009$) and spiritual intelligence ($P = .027$) are capable of predicting distress tolerance. Also, in the study of sub hypotheses, there is a significant relationship between spiritual intelligence and distress tolerance among students ($P = .002$, $r = .163$) and between family emotional atmosphere and distress tolerance of students ($P = .001$, $r = .179$). The results of this study indicate that there is a relationship between spiritual intelligence and tolerance of distress and also the relationship between family emotional atmosphere and distress tolerance.

Key Words: Spiritual Intelligence, Family Emotional Stress, Distress Tolerance.